

Zeldzame broedvogels 2010: verliezers na witte winter en een mooie variatie aan roofvogels

Zeearendnest Lauwersmeer 2010.
Foto: Peter de Boer

Eind oktober kwamen traditiegetrouw de districtskoördinatoren van het Landelijk Soortonderzoek Broedvogels (LSB) bij elkaar, dit keer bij het Lauwersmeer. Hieronder een greep uit de broedvogelnieuwtjes, aangevuld met informatie van internet en uit tijdschriften zoals Dutch Birding. Een deel van de vermelde gevallen is niet (nog) geverifieerd en het overzicht is zeker onvolledig. In het broedvogelrapport zal te zijner tijd alles na te lezen zijn.

Zeer zeldzame broedvogels op herhaling

Voor het derde jaar op rij nestelden *Grote Aalscholvers* op de grond in een aalscholverkolonie op de Roggenplaat bij Neeltje Jans Zl. In 2008 en 2009 ging het om een broedende adult resp. tenminste twee zuivere paren, in 2010 om minimaal vijf paren. Een (gemengd) broedgeval in het binnenland van Nedersachsen Dld in 2010 (nest met jongen) geeft aan dat ook tellers in het binnenland attent moeten zijn.

Op de sinds 2005 bezette broedplaats in ZW-Drenthe waren opnieuw *Wilde Zwanen* aanwezig, maar tot grote verrassing bleek het een nieuw paar. Het nieuwe vrouwtje, een geel-gekleurd jong uit 2007, was gepaard met een ongeringd mannetje terwijl het 'oude' paar verdwenen was. Van de drie kuikens werd geen enkel vliegvlug.

De *Witoogend* is een zeer onregelmatige broedvogel. Na een vrouwtje met zes jongen in 1989 (Strabrechtse Heide NB) duurde het tot 2009 voor er weer jongen in ons land gezien werden, zelfs op twee plekken (Nieuwkoop ZH en Drontermeer). In 2010 was het opnieuw raak in de Randmeren, waar op 26 juni een vrouwtje werd waargenomen met een pul van minder dan twee weken!

Het succesvolle broedgeval van *Zwarte Wouwen* bij Maastricht Lb kreeg een fraai vervolg. Dicht bij de plek waar op 16 juli 2009 twee jongen werden geringd, vond op 1 juli 2010 hetzelfde plaats met één jong dat later uitvloog. Broedpogingen leverden tot 2009 alleen in 1996 een uitvliegend jong op (Bussloo Gl), en nooit eerder was een locatie twee achtereenvolgende jaren bezet. Misschien kunnen de bloeiende Franse (minstens 20.000 paren rond de eeuwwisseling) en Duitse populaties (minimaal 2700) ervoor zorgen dat de soort bij ons een vaste broedvogel wordt.

In een bosje in de Achterhoek broedde een paartje *Rode Wouwen*. Onder het nest werd een dode jonge vogel aangetroffen. De vorige broedgevallen in ons land waren in 2008 (één vliegvlug jong, ZO-Groningen), mogelijk 1998 (matige documentatie) en 1988.

De *Zeearend* zette een tweede en gelijk ook derde stap in de verovering van ons land. Behalve in de sinds 2006 bezette Oost-

vaardersplassen (één uitgevlogen jong) vonden twee (mislukte) broedpogingen elders plaats. In het Lauwersmeer werd gebroed op een al in 2009 gebouwd nest. De drie eieren (waarvan zeker één met embryo) kwamen niet uit. Het broedgeval in het Zwarte Meer (broedende vogels op nest, geen eieren gezien) was eveneens niet succesvol, waarschijnlijk doordat het nest tijdens een storm grotendeels uit de boom waaide. Buitenlandse ontwikkelingen geven goede hoop op een verdere toename: Denemarken (1996 1 paar; 2008 22), Nedersachsen Dld (1990 0; 2008 22) en Schleswig-Holstein Dld (1990 7; 2009 63).

Voor het tiende jaar op rij broedden er weer *Kraanvogels* in het Fochteloërveen. Van de vier paren gingen drie over tot broeden. Een tweetal Kraanvogels toonde interesse het Korenburgerveen Gl, maar broeden werd niet aangetoond.

Na de *Ruigpootuilen*-successen van 2008 (eerste twee broedgevallen sinds 1971) en 2009 (zeker vijf territoriale mannetjes, waarvan twee gepaard, één uitgevlogen jong) werd ook in 2010 weer een groot aantal bossen in Oost-Nederland onderzocht door de Werkgroep Ruigpootuilen. Dit keer bleef de teller steken bij drie ongepaarde territoriale mannetjes op de Hondsrug.

Op liefst drie plaatsen kwamen *Bijeneters* succesvol tot broeden. In de gemeente Staphorst zorgden 2-3 paren voor de eerste broedgevallen in Overijssel en een onbekend aantal uitgevlogen jongen. In Limburg werd een tweetal nesten gegraven in het Roerdal (zeker 7 uitgevlogen jongen) en één in de gemeente Echt-Susteren. We moeten terug tot 1964 voor het laatste Limburgse broedgeval (tevens het eerste voor Nederland) en voor zover bekend werd er nooit eerder in ons land op drie plaatsen tegelijkertijd gebroed.

Opvallend is de melding van een *Noordse Kauw* (*Corvus monedula monedula*) die samen met een 'gewone' Kauw in maart een nest bouwde in een schoorsteen in Nijmegen. Latere voedselvluchten maken een broedgeval aannemelijk. Frappant is dat rond de eeuwwisseling enkele jaren lang een Noordse Kauw broedde in de nabijgelegen Botanische Tuin.

Dankzij de inspanningen van enkele tellers wordt steeds duidelijker hoeveel *Huiskraaien* er in Hoek van Holland broeden. In 2010 werden zes nestindicerende paartjes opgespoord.

De *Orpheusspottvogel* deed na 2009 (6 territoria waarbij een zeker broedgeval van een gemengd paar met Spotvogel) een stapje terug (waarschijnlijk 2 territoria).

Winnaars

Voor de *Middelste Bonte Specht* gaat 2010 de boeken in als een superjaar. In Limburg ging het om tenminste 104 territoria (het beste jaar tot nu toe was 2006 met 72), in Twente werden er minimaal 84 geteld (maximum was 54 in 2009), in de Achterhoek ongeveer 18 en in Noord-Brabant zeker 6. Dat de soort zich verder verspreidt, blijkt bijvoorbeeld uit meldingen bij Maartensdijk Ut (eerste territorium in Utrecht sinds 1997), langs de zuidrand van de Veluwe (eenmalige waarnemingen in maart in Sonsbeek, Arnhem en nabij Velp), op de Noord-Veluwe (eenmalig in maart), nabij Gorssel Gl (paartje met nestholte), in Midden-Overijssel en in het najaar in Drenthe en zelfs op Ameland (ontdekt door een groep Limburgse vogelaars). Nu al is duidelijk dat voor het eerst de grens van de 200 territoria doorbroken is. En dan te bedenken dat de soort begin jaren negentig nog een onregelmatige gast in ons land was.

De *Grauwe Klauwier* zette in Limburg een stevig record neer met in totaal 50 territoria. Tien jaar geleden broedde er jaarlijks maar een handvol in deze provincie. Naast het bolwerk in Heuvelland leverde het Peelgebied tenminste 7 paren op, waarvan een groot deel succesvol. In het oosten van Noord-Brabant betekenden vier territoria dat de soort zich ook in deze provincie (eindelijk) hervestigt. In Drenthe is het inmiddels bijna ondoenlijk geworden om de gehele provincie te inventariseren (schatting 200 territoria).

Twee koude winters

De winter van 2009/10 was de koudste in 14 jaar, al ontbrak een echte koudegolf. Opvallend was vooral het sneeuwdek, dat gemiddeld over het land 42 dagen bleef liggen (normaal 13), lokaal in het noordoosten zelfs 55 dagen. Zo veel sneeuw was sinds de winter van 1978/79 niet meer voorgekomen. Ook de winter van 2008/09 was al relatief koud.

Kleine Zilverreigers kregen voor het tweede jaar op rij een flinke 'wintertik' en opnieuw werden er veel dode 'Kleine Zilvers' gevonden. Waarschijnlijk broedden er in 2010 'slechts' 30-45 paren in ons land, een ader-

lating ten opzichte van 2009 (100-120 paren) en het topjaar 2008 (165-185). Illustratief is de afname in de grootste kolonies van het land in het Quackjeswater ZH (2008-10 resp. 75, 33 en 15), de Braakman ZI (resp. 25-30, 15 en 3-5) en De Maire bij Oosterland ZI (resp. 30, 18 en 1). Enigszins verrassend deed de kolonie *Grote Zilverreigers* in de Oostvaardersplassen het juist heel goed. De 154 paren tijdens de telling door Rijkswaterstaat, een nooit eerder gehaald aantal (hoogste was 143 in 2006), betekenden dat de inzinking van 2007-09 helemaal overwonnen is.

Grote Gele Kwikstaart en *IJsvogel* leden opnieuw onder het winterse weer, dat voor beide soorten resulteerde in een halvering in de Achterhoek. In Noord-Holland bedroeg de afname bij de IJsvogel rond 30% (na een afname van 55% een jaar eerder) en in Noord-Limburg rond 50%, terwijl de verliezen lijken mee te vallen in de Biesbosch (ca. 30 paren) en Twente (75% afname na winter 2008/09). De Biesbosch ontwikkelde zich tussen 2007 (7 territoria) en 2009 (53) als hét kerngebied van de *Cetti's Zanger*. Het jaar 2010 slaat echt alle records met zo'n 250 territoria! Heel opmerkelijk voor een soort met een zuidelijke herkomst, die vrijwel uit ons land verdween na eerdere koude en sneeuwrijke winters als die van 1978/79 en midden jaren tachtig. In Zeeuws-Vlaanderen waren minimaal 16 territoria aanwezig en ook in de noordelijke Delta en het aangrenzende deel van Zuid-Holland werden diverse zangposten gemeld. Buiten deze gebieden blijft de soort nog schaars.

De *Graszanger* is als broedvogel vrijwel beperkt tot Zeeland. Na de winter van 2008/2009 was de populatie niet merkbaar aangetast (2009: meer dan 60 territoria in Zeeland en 3 daarbuiten), maar in 2010 bleek dit wel anders. Gebieden waar een jaar eerder meerdere territoria dicht bij elkaar lagen, zoals in het havengebied van Vlissingen, waren geheel verlaten. Territoria werden voorlopig alleen gemeld uit Saeftinghe (aantal nog onbekend), de Braakman (3), Goes (1) en buiten Zeeland bij Lexmond ZH en Etten-Leur NB.

In de gevarenzone

Op de Sallandse Heuvelrug werden door Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten slechts 7 *Korhanen* (en 12 hennen) geteld, een nieuw dieptepunt (was 8 hanen in 2002). Het is wel erg snel gegaan vanaf 2006 (resp. 23, 15, 12, 12 en nu dus 7). Korhoen-uitzetprojecten op de Veluwe en in de Regte Heide NB leveren vooralsnog geen broedpopulaties op. De laatste jaren waren succesvolle broedgevallen van de *Blauwe Kiekendief* vrijwel

Noordse Kauw met krop
vol met voer Nijmegen,
28 mei 2010 voor Mourik.
Foto: Harvey van Diek

Jonge Oeverlopers 4-6 dagen oud,
30 mei 2010, Lingewal te Huisssen.
Foto Frank Majoor.

geheel voorbehouden aan de Waddeneilanden. In 2010 werden onverwachts nesten met 2 resp. 4 jongen gevonden op de uitgestrekte tarweakkers van Oost-Groningen, met elders in het gebied nog een derde, mislukte broedpoging.

Er zijn op dit moment slechts 8 territoriale *Draaihalzen* bekend: ZW-Drenthe (2), Twente (2), Veluwe (2), Utrecht (1) en Noord-Brabant (1).

De *Kuifleeuwerik* houdt met moeite stand. In Limburg ging het dit jaar om nog slechts één, niet succesvol, paartje bij Venlo waarvan één vogel een opvallende donkere kop heeft. In Noord-Brabant waren in ieder geval nog vogels aanwezig in Eindhoven (paar en solitaire vogel), 's-Hertogenbosch (paar) en Tilburg (drie vogels bij elkaar waarvan één zingend). Een af en toe zingende vogel in februari-maart bij 's-Gravenzande ZH verdween net voor de datumgrens.

Een integrale kartering van het zuidoostelijk Heuvelland door Provincie Limburg leverde slechts 11 territoria *Kramsvogel* en 5 territoria *Europese Kanarie* op in dit voormalige bolwerk. Dit geeft aan dat deze soorten eveneens in de gevarenzone zitten.

Bijeneter jong uit nest gevallen maar is na terugplaatsing gewoon uitgevlogen, Limburg 5 aug 2010.

Foto: Harvey van Diek

Een territoriaal paartje *Grauwe Gorzen* was in juni enkele weken aanwezig in de uiterwaarden van de Waal. In Zuid-Limburg was in ieder geval bij Sibbe een zingende vogel aanwezig, waarmee de soort zijn status als 'broedvogel' in ons land nog steeds nipt kan vasthouden (2007-09 resp. 2, 2 en 3 territoria).

Regionaal nieuws

Broedende *Roodhalsfuten* zijn meestal voorbehouden aan Drenthe. In 2010 broedde een paartje in de Westerbroekstermedepolder Gr, een primeur voor de provincie. Het nest met eieren leverde geen jongen op. Meldingen van *Smienten* hebben vaak betrekking op overzomerende paren. Zekere broedgevallen waren in 2005-09 zeldzaam (resp.: 0, 2, 1, 0, 1), zodat de vrouwtjes met jongen in 2010 bij Lekkerkerk ZH en Tiel Gl genoemd mogen worden. Het inventariseren van *Krooneenden* op de Randmeren van het Nuldernauw tot en met het Vossemeer was een forse inspanning, maar leverde de fanatieke teller wel maar liefst ruim 200 paren op! Ook de *Grauwe Kiekendief* blijft het goed doen. In Oost-Groningen werden door de Werkgroep *Grauwe Kiekendief* ongeveer 45 paren opgespoord (totaal voor Nederland net boven de 50).

Bijzondere ringvangsten waren er van *Kemphaan* (twee pullen op 5 juni nabij Bolsward Fr) en *Oeverloper* (vier jongen uit één familie geringd op 30 mei bij Huissen Gl). In Overijssel werd voor het eerst een territorium van de *Oehoe* vastgesteld (paartje langdurig aanwezig en veelvuldig roepend, waarschijnlijk territoriale jonge vogels). Kortstondig roepende *Oehoes* op zeker twee nieuwe plekken elders in het oosten van het land bleven zonder vervolgwarnemingen maar geven wel aan dat de soort er wellicht op meer plekken aan zit te komen. Het beeld van de *Velduil* is nog onvolledig maar op Schiermonnikoog, waar er in 2008 maar één paar werd gevonden, was het aantal vergelijkbaar met 2009 (6-7 paren). Een roepende *Dwergooruil* bij Kootwijkerbroek Gl (7 mei – 19 juni; negende waarneming ooit in ons land) bleef ongepaard.

De inventariseerder in het Fochteloërveen had zijn handen vol aan het tellen van *Paapjes* (125 territoria), een verdubbeling ten opzichte van 2006. Een *Krekelzanger* in Groningen (7-21 juni) en Noordse Nachtegalen in Arnhem Gl (11 mei – 25 juni) en bij Delden Ov (24 mei – 9 juni) zongen lang genoeg om van een territorium te kunnen spreken. Een integrale telling van *Grote Karekieten* in de noordelijke Randmeren leverde 68 territoria op (vergelijkbaar met

2009), terwijl die van de Loosdrechtse Plassen resulteerde in een 'decennium-record' van 32 zingende mannetjes. In de Reeuwijkse Plassen, 15 jaar terug nog goed voor bijna 40 territoria, zongen 4 vogels. Zoals gebruikelijk doken er ook buiten de bekende kerngebieden zingende vogels op (o.a. *Electra Gr*, *Rijpema Gr*, *Enschede Ov*, *Heinskenszand Zl*). De territoriale *Kortsnavelboomkruiper* nabij Bennekom (tweede voor de Veluwe) van 23 april-5 juni is de meest noordwestelijke ooit in ons land. In Limburg werden ruim 100 territoria vastgesteld. In de IJsselmonding (Ketelmeer) werden maar liefst 44 territoriale *Buidelmezen* gekarteerd, waarmee dit het belangrijkste gebied voor Nederland is geworden voor deze soort.

Toekomst?

Zou het nog een keer gaan lukken met de *Visarend*? Afgelopen voorjaar vertoonde een vogel in de Randmeren op 31 mei lange glijvluchten afgewisseld met vreemde buitelingen. Niet het gedrag van een doortrekker. Territoriale *Bosruiters* waren aanwezig in het Fochteloërveen, maar een broedgeval kon ook daar niet worden vastgesteld. Intrigerend was de waarneming van *Griël* in de Amsterdamse Waterleidingduinen op 13 en 27 mei.

De terugkeer van de *Hop*, een andere volgens de Rode Lijst 'uitgestorven broedvogel', ligt niet voor de hand maar een enkele weken lang zingende, ongepaarde, vogel bij een paardenweitje in de Achterhoek geeft enige hoop. Verdacht waren ook waarnemingen in de broedtijd op drie locaties in Limburg.

Bovenstaand overzicht is nog verre van volledig. Mocht u nog gegevens van zeldzame broedvogels hebben, dan ontvangen wij die graag zo snel mogelijk. Het rapport over 2009 valt komend voorjaar bij alle tellers van zeldzame soorten in de bus als dank voor hun inspanningen.

Tot slot wil ik graag alle districtscoördinatoren, tellers, werkgroepen en terreinbeheerders bijzonder bedanken voor hun inspanningen in 2010!

Arjan Boele

